

IN MEMORIAM

Cercles. Revista d'Història Cultural 17/2014: 179-190

ISSN: 1139-0158

ERIC HOBSBAWM (1917-2012), *IN MEMORIAM*

Òscar Costa
GEHCI-UB

L'historiador britànic Eric Hobsbawm, desaparegut el mes d'octubre de l'any passat, ha motivat un bon nombre de textos recordatoris, proporcionals a la seva intensa activitat historiogràfica i a la seva rellevància com un dels més conspicus historiadors marxistes del segle XX.

L'obra d'aquest autor trencà els límits dels habituals lectors de la historiografia acadèmica i arribà a públics molt més amples, fins i tots aliens als ambients universitaris. Tanmateix, va ser llegit més enllà dels medis britànics i aconseguí un públic de diverses parts del món. Sorpren l'èxit i el coneixement que assoleix la seva difusió a l'Índia o entre el públic universitari de l'Amèrica Llatina. A Europa destaquen, pel que fa a les traduccions, Itàlia i Alemanya, potser amb menys impacte França, i a l'Estat espanyol, sobretot en castellà, trobem traduccions des dels anys seixanta. Comptem 84 entrades a la Biblioteca de Catalunya sense prendre en consideració entrevistes i articles en revistes especialitzades. Al catàleg del CCUC, més genèric perquè compren reedicions i alguns articles, en té 218 entrades, i a la Biblioteca Nacional d'Espanya, 105. Una simple visita a un cercador com Google palesa 4.140.000 de resultats l'abril del 2013. Si parem atenció al ritme de les traduccions encara podríem observar com, amb els anys, són més i més immediates, fins a ser gairebé molt properes o simultànies a les primeres edicions britàniques o americanes. És cert que els medis tècnics i editorials no són els mateixos ara que als anys setanta, però aquesta immediatesa de les traduccions no deixa de palesar l'interès que desperta en editorials i públic del nostre medi.

Una vida signada de dos eixos: compromís polític i l'alta acadèmia britànica

Afortunadament, comptem amb una autobiografia escrita amb ploma magistral pel mateix Hobsbawm, que va saber combinar de manera molt equilibrada el relat dels episodis de la seva vida amb les observacions agudes i magistrals del món convuls del qual va ser testimoni directe.¹ A més a més, algunes de les claus per entendre el sentit posterior de la seva obra es troben justament en aquestes experiències inicials, perquè com ell mateix va assenyalar va ser aleshores que es defineix el sentit de la seva relació amb la història a través del compromís a què el porten els fets que va presenciar. Per a tota una generació, aquells anys crucials de la dècada de 1930 van deixar una petjada que, d'una manera o una altra, li condicionà l'activitat intel·lectual en el futur.²

Nascut a Alexandria, Egipte, on es trobaven incidentalment els seus progenitors, el pare de nacionalitat britànica i la mare de l'Imperi Austrohongarès, realment la seva primera infantesa va transcórrer a Viena. Va ser en aquesta ciutat on sobtadament va perdre primer el pare i molt poc temps després va patir la desaparició de la mare. Aleshores, orfes, el futur historiador i la seva germana es traslladen a viure amb els familiars dels pares a Berlín. Allà visqué en directe l'agonia de la República de Weimar i l'arribada dels nazis al poder. El 1932, els esdeveniments portaren el jove estudiant del Gymnasium a entrar en contacte amb l'organització juvenil del partit comunista alemany KPD. En les seves memòries, l'historiador descriu el clima i la intensitat de l'enfrontament que en aquell entorn agònic el portaren a comprometre's amb el comunisme. Aquest compromís, que no abandonà la resta de la seva vida, naixia doncs no d'un procés intel·lectual en un entorn acadèmic sinó d'una situació vital en una de les conjuntures crucials del segle XX i que el marcà com a tants de manera indeleble la resta de la seva vida.

Al gener del 1933 el jove estudiant comunista s'assabentà de l'arribada de Hitler a la Cancelleria en llegir de passada el titular d'un diari mentre anava a buscar la seva germana al col·legi. A l'abril, les mesures adoptades pel govern nazi contra els jueus provoquen la marxa de tota la família a Anglaterra.

---

¹ Eric HOBBSAWM, *Años interesantes: una vida en el siglo XX*, Barcelona, Crítica, 2003.

² Tony JUDT, *Sobre el olvidado siglo XX*, Madrid, Taurus, 2008, cap. 7: «Eric Hobsbawm y el romance del comunismo», pp. 121-132.

Després d'un breu període per a finalitzar els estudis secundaris el jove nouvingut obté una beca que li permet accedir a la universitat de Cambridge.

Si el compromís comunista constitueix una primera dada fonamental per a comprendre la seva evolució posterior, l'impacte de l'elitista universitat britànica és el segon gran pilar sobre el qual pivota la vida intel·lectual de l'historiador Hobsbawm. Ell mateix assenyala la importància de la seva experiència en un medi on la radicalització de la vida acadèmica arribava durant els anys trenta a unes cotes desconegudes en la llarga història de la universitat. És en aquest medi que s'afilia al Partit Comunista britànic al qual, almenys nominalment, es mantindrà relacionat una bona part de la vida. Però les seves aptituds com a estudiant, l'abast dels coneixements, les habilitats com a polemista, el porten a ser membre del apòstols, la selecta societat de debat, a la qual s'ingressa per cooptació. Tan sols cal contemplar la llista de brillants intel·lectuals que hi van pertànyer per entendre com el novell historiador d'origen centreeuropeu es posa en camí d'integrar l'elit universitària del Regne Unit. Dit sigui de passada, en la mateixa generació cal situar alguns dels futurs espies soviètics que, com Kim Philby, van decidir el seu destí durant aquells anys, en un medi on la lluita contra el feixisme esdevenia un l'eix de tota activitat, més encara en contrast amb la tèbia actitud dels governs britànics davant de la vertiginosa escalada de provocacions del nazisme.

Durant els anys trenta va ser testimoni de la celebració a França de l'arribada del Front Popular mentre feia un estatge a París acompanyant el seu oncle, tècnic de cinema, durant la filmació d'una pel·lícula sobre la Comuna de París. Durant aquest curt període a França va apropar-se a la frontera catalana, però les milícies li van tallar el pas. Hobsbawm evoca aquesta experiència com l'únic contacte directe amb la Guerra Civil.

Anècdotes a part, després de passar la guerra mobilitzat, però ocupant durant tot el conflicte una posició de rereguarda, Hobsbawm retorna a l'activitat universitària. La seva militància marxista suposa, en el naixent context de la guerra freda, un relatiu entrebanc per a una cursa acadèmica que d'altra manera hauria anat més ràpida. Això no li impedeix obtenir un lloc com a professor al Birbeck College i desenvolupar, a partir d'aquell moment, una intensa activitat que era a la base del que serà l'escola marxista a la universitat britànica.

El 1952 es comptà entre els impulsors de la revista *Past and Present*,³ que agrupà el nucli d'historiadors marxistes britànics com ara E. P. Thompson, Christopher Hill, Rodney Hilton i alguns notables historiadors no marxistes com ara E. H. Carr o John Elliot. Durant aquests anys, com molts dels seus correligionaris universitaris, manté la militància a l'agrupament universitari del Partit Comunista Britànic. Quan es va tenir lloc la invasió soviètica d'Hongria, molts intel·lectuals i companys de militància de Hobsbawm abandonaren el partit. L'historiador, en canvi, es mantingué en les seves rengles i, tret de les crítiques puntuals, no abandonà el partit fins a la dècada de 1990, quan la caiguda del mur el deixà pràcticament en un fora de joc polític. Aquesta actitud es pot connectar amb la seva fidelitat ideològica al comunisme que anys més tard mantindria després l'enfonsament del socialisme soviètic. De fet, en els reportatges que li van fer els darrers anys, la insistent pregunta sobre la seva fidelitat al partit després de la crisi hongaresa es repeteix una i altra vegada, i sempre troba la mateixa defensa de la fidelitat a un compromís que anava, en la seva concepció, més enllà de les circumstàncies fàctiques de la política soviètica. L'agrupació comunista universitària es va dissoldre el 1956 i Hobsbawm es va allunyar de la militància activa transformant-la, segons pròpies paraules, en un company de viatge. Els nous referents polítics de l'historiador marxista s'havien de buscar fora de l'àmbit britànic.

El trencament de molts dels seus antics companys amb el partit comunista va comportar també l'inici d'un debat que es va intensificar durant la dècada següent i al qual no era aliè el canvi de sensibilitat que es va esdevenir als medis universitaris i que van tenir diverses manifestacions com el moviment *hippy* i la mobilització contra la guerra del Vietnam als Estats Units, i que va fer eclosió a Europa durant el maig francès del 1968. El nucli d'historiadors marxistes més crític amb la línia del comunisme prosoviètic va fundar el 1960 la *New Left Review*,⁴ com una manera d'influir sobre les estructures sindicals i polítiques del laborisme britànic fent una tasca de difusió d'un marxisme que consideraven innovador.⁵ Es va difondre en aquest context l'obra de Gramsci, els autors de l'Escola de Frankfurt, el marxisme estructuralista francès de Louis

---

³ Sobre *Past and Present* es pot consultar la web de la mateixa revista: http://www.oxfordjournals.org/our_journals/past/about.html

⁴ Es pot consultar la història de la revista a la seva web: <http://newleftreview.org/>

⁵ Sobre la polèmica amb el grup del *New Left* i en concret la postura de Hobsbawm es pot consultar Marisa GALLEGO, *Eric Hobsbawm y la historia crítica del siglo XX*, Madrid, Campo de ideas, 2005.

Althusser amb el qual va entrar en polèmica. Es van publicar obres de joventut de Marx com els *Gundrisse*, que van provocar debat i revisió de postures entre les diverses escoles del marxisme. També van sorgir obres de referència en el camp historiogràfic com ara el brillant estudi de l'historiador E. P. Thomson *La formació de la classe obrera anglesa*, que va merèixer els elogis de Hobsbawm tot i la viva polèmica sobre la diferència entre els conceptes de classe treballadora i classe obrera que van mantenir els dos historiadors. A inicis de la dècada, Hobsbawm va ser convidat a fer classes als Estats Units al mateix temps que consolidava la seva carrera acadèmica, i va col·laborar amb articles i estudis publicats a *New Left*.

Es pot dir que també Hobsbawm va compartir algunes preocupacions del nucli de la nova esquerra com ara l'apropament a l'experiència de les classes populars i l'obertura a la història de Llatinoamèrica i Àfrica, però en conjunt va ser vist com un representant de la generació anterior, aquella que s'havia reunit al voltant de *Past and Present*. Això va ser d'aquesta manera, en part per les vives polèmiques que va mantenir amb alguns representants de la nova esquerra i principalment perquè Hobsbawm va fer un balanç crític de l'experiència de conjunt de la nova esquerra britànica i per extensió de l'esquerranisme occidental dels anys seixanta. Per al nostre historiador, aquest activisme esquerrà, a diferència del que havia succeït en el passat, no sorgia en el context d'una crisi econòmica sinó d'un dels moments de més gran creixement dels països occidentals, no era fill de l'estretor sinó de l'opulència. Per altra banda, assenyalava que ni a Anglaterra, ni en altres llocs del món desenvolupat, va tenir el suport d'un ampli substrat de la població o en concret de la classe obrera. La qual cosa la va marginar a l'estretor d'un públic d'estudiants i intel·lectuals.

Aquesta crítica serveix també per aclarir la incomprensió de Hobsbawm referent al maig francès. L'historiador, que es trobava a París el famós mes del 1968, va presenciar incidentalment els disturbis i va coincidir en la seva interpretació amb la del Partit Comunista Francès, aleshores per a ell un referent com a organització de masses que encara capitalitzava la mitologia antifeixista de la resistència. Difícilment, el moviment estudiantil podia ser el detonant d'una revolució de masses quan el moviment obrer es trobava encara en una època de creixement i protecció social. Potser no es tractava del «psicodrama» que havia suggerit Raymond Aron, però tampoc de l'inici de cap

canvi radical.⁶ Més tard matisà aquesta posició, però els seus referents polítics van ser els grans partits comunistes primer de França i més tard d'Itàlia. Tots dos eren organitzacions que compartien la tradició comunista de la revolució soviètica, tots dos tenien una important organització de masses que es recolzaven en el prestigi i la mitologia de la resistència partisana contra el feixisme en els seus respectius països i a més aportaven un cabdal cultural i teòric gens menyspreable, que sobretot en el cas italià va provocar l'interès de Hobsbawm ja sigui per l'obra d'Antonio Gramsci com, en la dècada de 1970, per l'aposta política per l'Eurocomunisme.

També és cert que, com assenyala algun crític, hi havia raons de caràcter autobiogràfic: l'historiador britànic confessava una sensibilitat distant de la dels protagonistes del 68; a ell li agradava més el jazz que el rock i segons afirma en l'autobiografia no havia portat mai texans.⁷

Un llarg segle XIX versus un curt segle XX

S'ha destacat l'existència de dues òptiques en l'obra de Hobsbawm fins a cert punt contradictòries. N'hi ha una que rescata els subjectes explotats, els protagonistes anònims en aquells sectors oblidats o menystinguts a vegades per la mateixa tradició marxista: els camperols, els bandits, els destructors de màquines, etc.⁸ L'altra, potser molt més coneguda perquè ha estat dirigida a un públic més ampli, està formada pels quatre llibres que s'ocupen de fer els grans frescos dels segles XIX i XX. Aquesta tetralogia s'escriu des d'una òptica més allunyada que considera els grans cicles de l'adveniment del capitalisme i la societat liberal.⁹

Les *eres* van ser escrites al llarg de trenta-cinc anys i no van respondre a un pla preconcebut sinó a les exigències editorials i a l'evolució del seu propi pensament. L'enfocament metodològic és fruit d'una lectura de Marx des d'una perspectiva historiogràfica, però també delata el fort impacte de l'escola

---

⁶ Eric HOBBSAWM, *Historia del siglo XX*, Barcelona, Ed. Crítica, 1995/2000, p. 301.

⁷ Citat per Enzo TRAVERSO, *L'histoire comme champ de bataille. Interpréter les violences du XX siècle*, París, La Découverte, 2011, p. 57.

⁸ Eric HOBBSAWM, *Rebeldes primitivos. Estudios sobre las formas arcaicas de los movimientos sociales en los siglos XIX y XX*, Barcelona, Ariel, 1988; *Bandidos*, Barcelona, Crítica, 1998; *Trabajadores*, Barcelona, Crítica, 1979.

⁹ Eric HOBBSAWM, *La era de la revolución (1789-1848)*, Barcelona, Crítica, 1999; *La era del capital (1848-1875)*, Barcelona, Crítica, 1998; *La era del Imperio*, Barcelona, Crítica, 1998; *Historia del siglo XX*, Barcelona, Crítica, 1995.

francesa dels Annals, sobretot de Ferdinand Braudel, que pot fer-se extensiu al conjunt de la seva generació. D'aquí també la utilització d'un mètode que atén la llarga durada i en el qual el protagonisme dels subjectes, la petita història factual, es perd o queda diluïda en la descripció de la gran conjuntura, de les tendències a llarg termini.

En el primer volum, *L'era de les revolucions, 1789-1948*, Eric Hobsbawm exposa la tesi de la doble revolució amb la qual s'obre l'edat contemporània. D'un costat la industrial, bàsicament a Anglaterra, que consagra el domini econòmic de la burgesia. D'un altre la Revolució Francesa, que obre les portes de l'ordenament polític liberal. A partir d'ambdós processos es verifica el final de l'Antic Règim. Al segon dels llibres, *L'era del capital 1848-1875*, es descriu l'impuls de l'ordre burgès, el desenvolupament, industrial i financer, els transports i les invencions, però també l'inici de les primeres grans crisis del nou ordre econòmic. El tercer llibre, *L'era de l'imperialisme (1875-1914)*, exposa les fractures de l'ordre burgès a Europa: la rivalitat de les nacions, les dificultats per reeixir del nou ordre econòmic i el repartiment del globus amb la competència entre les grans potències colonials i el sotmetiment dels pobles africans i asiàtics. Tot plegat un procés que s'inicià el 1789 i finalitzà amb l'esclat de la Gran Guerra el 1914. El fil conductor subjacent a aquest llarg segle XIX és la idea de progrés, l'element que cohesiona i dóna sentit a les forces que irrompen i acaben amb l'Antic Règim i obren un horitzó de creixement pràcticament sense límits als ulls dels europeus.

Aquesta gran síntesi del XIX ha estat prou difosa i ha servit de gran Il·lustració, si es vol didàctica, de l'edat burgesa. Tot i així, la historiografia de divers signe ha anat assenyalant límits i plantejant objeccions als principals arguments que conformen l'arquitectura del gran dibuix plantejat per l'historiador britànic. El marc de què disposem per exposar els debats i la crítica historiogràfica és limitat, però podríem apuntar algunes qüestions.

Contra aquesta brillant pintura del segle «llarg» s'han aixecat algunes matisacions que redefeixen el panorama al punt que si bé es pot considerar l'obra de Hobsbawm com la d'un brillant pioner, els postulats centrals i les perioditzacions tan sols mantenen una validesa limitada. Les principals objeccions apunten a conceptes clau com ara el limitat àmbit geogràfic de la revolució industrial, almenys fins a la segona meitat del segle, que deixa reduïda la seva expansió a Anglaterra i el territori de Bèlgica, si es descompten algunes altres àrees de desenvolupament primerenc.

En segon lloc hi ha un llarg debat sobre el cicle revolucionari francès. Tot i la innegable projecció, redueixen l'impacte en un període de temps i uns àmbits molt més extensos. Deixem de banda el qüestionament de la tradició jacobina sobre la qual es va centrar el debat amb l'historiador francès i al qual farem referència més avall.

En tercer lloc s'ha qüestionat l'idea del monolitisme de la burgesia com a classe. Primer perquè la seva extensió i poder per implantar la dominació era limitat en un context que continuava essent essencialment rural. Això feia que l'habitant de les ciutats per extensió a l'Europa occidental no sempre es comportés com el puixant capità d'indústria. Hi ha moltes burgesies, molts sectors i extractes a vegades actuant de manera contradictòria. Aquesta objecció que es va fer al primer volum, l'historiador britànic la va matisar introduint l'idea d'hegemonia en contraposició al concepte de domini polític directe. En segon lloc perquè no s'esdevé al llarg del vuit-cents la suplantació radical de l'aristocràcia. En realitat, la persistència dels valors aristocràtics i la readaptació mútua amb la burgesia es manté fins a la Gran Guerra, la qual cosa ha portat algun autor a parlar del segle XIX com de persistència de l'Antic Règim.¹⁰

La historiografia que s'ha ocupat de la globalització ha subratllat les dificultats per fer compatible la periodització del segle llarg proposada per Hobsbawm amb els esdeveniments fora de les fronteres de l'Europa occidental.¹¹ Alguns lectors atents de l'historiador britànic com ara Edward Saïd ja havien assenyalat l'eurocentrisme implícit de la «tetralogia». No es tracta només del fet que alguns esdeveniments de primera magnitud fora de l'àmbit Europeu obliguessin a la reconsideració d'uns esdeveniments. Tot i que es poden assenyalar omissions significatives, Hobsbawm no ignora les realitats extraeuropees ni deixa de denunciar amb èmfasi els estralls de l'imperialisme, sobretot al tercer volum. El problema és un altre, tot seguint Marx i, en definitiva, Hegel considera que la dinàmica dels països i territoris colonials extraeuropeus és d'alguna manera subsidiària dels esdeveniments i els ritmes del vell continent. El debat és en aquest sentit obert, sobretot per l'emergència d'importants historiografies de diferents països asiàtics, africans o sud-americans que prenen una altra direcció a l'hora de proposar una periodització

---

¹⁰ Vegeu Arno MAYER, *La persistència del Antigo Régimen. Europa hasta la Gran Guerra*, Madrid, Alianza, 1984.

¹¹ Christopher BAYLY, *The Birth of the Modern World: 1780-1914*, Londres, Balckwell, 2005.

de les seves històries nacionals. D'aquesta manera, els grans esdeveniments extraeuropeus d'aquest període resten marginals dins del quadre proposat pel gran historiador i en cert sentit desconnectats, si no és per referència a una dinàmica occidental que no els explica del tot.

Des de Catalunya caldria preguntar-se també per l'altra línia que Hobsbawm va explorar tant per al segle XIX com per al XX, en concret la seva anàlisi del nacionalisme, sobretot a partir de la dècada de 1980. D'una manera esquemàtica, la seva visió parteix de la idea que la implantació del capitalisme acaba amb les pautes de moralitat col·lectiva de l'Antic Règim, cosa que converteix tot plantejament nacionalista en un fenomen contemporani. Aquesta nova situació, semblant a la que el sociòleg Émile Durkheim va descriure com anomia, va provocar la «invenció», per part de les burgesies, els intel·lectuals i els funcionaris locals, d'un relat col·lectiu que permetés reglar l'actuació d'un nou actor polític que, sobretot per a la darrera part del segle XIX, són les masses.¹² Els rituals col·lectius es nodreixen aleshores de tradicions inventades, de relats que tenen com a finalitat cohesionar la societat i estabilitzar-la després dels canvis intensos que produeix la modernitat, però també estan destinades a dotar de nova legitimitat les relacions de poder i les institucions que en dimanen, i a establir els patrons des dels quals s'esdevé la socialització (la integració al grup) dels individus i les col·lectivitats. Per això, aquestes invencions conformen, en bona part, el substrat i el sentit de les històries nacionals. Aquesta òptica pot explicar la nacionalització de les masses camperoles i de desarrelats a través de l'escola i de l'exèrcit que operen el grans estats del XIX, però difícilment donen compte dels nacionalismes reivindicatius amb trets identitaris de base etnicohistòrica.

Aquesta visió més ideològica sobre el paper dels nacionalismes al segle XIX es completa també amb una visió més centrada en la identitat, tot i que igualment crítica i negativa, relativa als nacionalismes contemporanis. Si fem una digressió temporal i avancem a finals del segle XX, quan la caiguda del règim soviètic permet l'emergència de les reivindicacions nacionals dels països de l'est, l'historiador britànic manifesta una incomprensió d'aquests nacionalismes ètnics, inexistents o amagats quan l'Estat soviètic era prou fort per mantenir l'«ordre» regional i que emergeixen, sense un futur polític clar, amb l'enfonsament de l'ordre soviètic. En cert sentit la teorització d'aquests

---

¹² Eric HOBBSAWM, *Naciones y nacionalismo desde 1780*, Barcelona, Crítica, 1982; *La invención de la tradición* (amb Terence Ranger), Barcelona, Crítica, 2002.

nacionalismes és tan tributària del marxisme com del debat que va tenir lloc en la historiografia i les ciències socials britàniques davant la irrupció de moviments identitaris a les darreries del XX.

El curt segle de les violències

Fins aquí ens hem referit a les tres obres dedicades al segle XIX. Tot assenyalant fractures i entrebancs, el fil conductor està constituït per l'empenta de la burgesia, que va desplegant la implantació de la seva dominació amb un optimisme històric que de sobte es trenca quan arribem a la quarta entrega: *La història del segle XX*, que en la versió original anglesa té per títol *L'edat dels extrems: una història del segle XX*. Aquest llibre s'escriu després de la caiguda del mur de Berlín i com a resposta, si es vol, a la crisi del socialisme soviètic.

El segle curt s'inicià amb la Gran Guerra i arribà fins al 1989 amb la caiguda del mur de Berlín. És en un sentit explícit la negació dels principis que havia vist el segle anterior: davant l'optimisme generalitzat el segle s'obre amb una llarga Guerra Civil, que no posa de manifest altra cosa que l'enfonsament i la negació dels valors liberals que obstinadament havia defensat el vuit-cents. La crisi dels règims parlamentaris, el triomf dels corrents irracionalistes, el pessimisme sobre el destí d'Occident, la irrupció de les masses en el terreny de la història que qüestionava els ideals rectors i la cultura de les elits als principals països de l'Europa occidental constitueixen la imatge en negatiu dels atributs que havia descrit per al vuit-cents.

El llibre s'inicia amb un cicle que va des de la Gran Guerra fins al 1945, caracteritzat per l'enfrontament i la violència. L'adveniment del feixisme i el nazisme, la crisi de Weimar, els primers símptomes de trencament de l'ordre europeu, les persecucions polítiques i racials constitueixen un cicle de trenta anys, en el qual el punt final i a la vegada d'inflexió del relat històric és la Segona Guerra Mundial. A partir d'aquí les dues dècades llargues de creixement del món occidental es produeixen al mateix temps que es desfermen la revolució xinesa i la independència de l'Índia, i amb elles l'inici d'un procés de descolonització que trasllada els escenaris de confrontació que havia viscut Europa a l'Àsia, l'Àfrica i l'Amèrica Llatina. Tot aquest procés descrit aquí de manera esquemàtica té com a fil conductor en l'explicació de Hobsbawm el procés revolucionari que s'obre a l'octubre del 1917. És justament l'adveniment del comunisme el que d'una manera clara obre el segle, i és la crisi de la Unió Soviètica la que tanca el segle curt el 1989/91.

S'ha assenyalat que el nucli relat del segle XX no deixa de ser el de l'enfrontament maniqueu entre la tradició de les llums oberta en Occident al segle XVIII, encarnada pel comunisme i per l'humanisme de les democràcies occidentals contra les forces antiil·lustrades representades pel feixisme i el nazisme. Com ha dit un comentarista de l'edat dels extrems, Hobsbawm escriu com l'historiador conservador alemany Ernst Nolte, confrontant comunisme i feixisme, però en sentit invers.¹³ Aquest combat que es troba al centre del segle és el que justifica per a l'historiador britànic no igualar els horrors i l'enorme vessament de sang provocat pel comunisme amb la barbàrie nazi. Les diferents arrels intel·lectuals per un costat i el paper de l'Exèrcit Roig en la desfeta de l'Eix rescaten d'alguna manera l'experiència del comunisme.

En aquest darrer sentit, Hobsbawm s'enfronta a François Furet¹⁴ en la defensa d'una tradició jacobina, la qual s'identifica com a pròpia de l'esquerra des del temps de Marx. Per a l'historiador britànic, Furet no és un autor original sinó que l'identifica com a epígon de l'historiador conservador britànic Alfred Cobban. La seva confrontació no s'esdevé tan sols en la valoració del comunisme sinó que arrenca de la interpretació mateixa de la Revolució Francesa. Relativitzar la Revolució Francesa i les tradicions que se'n desprenen, segons el nostre historiador, té per objectiu central atacar la Revolució Russa del 1917.

És a aquesta teoria, o més ben dit als ideals als quals es va adherir molt d'hora en la seva joventut, a què l'historiador britànic ha romàs fidel tot i les crítiques que ha manifestat a aquest o aquell altre aspecte de setanta anys de comunisme. Per tant, la història que escriu l'historiador britànic sobre el segle XX no deixa de ser la història del comunisme o almenys una història escrita sense haver trencat mai amb el significat i les esperances que va atribuir als esdeveniments del 1917. No haver-se adonat de l'enorme hipoteca que per a la tradició d'esquerra va significar aquella experiència, pot ser el llast i també la responsabilitat més important de la seva gegant obra historiogràfica, i es deixa sentir particularment, com ho assenyalava l'historiador anglès Tony Judt, en la interpretació subjacent a *L'era dels extrems*.¹⁵

¹³ Enzo TRAVERSO, *L'histoire comme champ de bataille*, op. cit..., p. 53-55.

¹⁴ François FURET, *Penser la Révolution française*, París, Gallimard, 1985/1997; *Le Passé d'une illusion. Essai sur l'idée communiste au XXe siècle*, Laffont/Calmann-Lévy, 1995.

¹⁵ Tony JUDT, *Sobre el olvidado siglo XX*, op. cit., nota 2, pp. 130-131.

La figura de Hobsbawm, però, no deixa de ser complexa: militant i intel·lectual, historiador acadèmic però a la vegada gran divulgador, home associat a una tradició interpretativa sòlidament ancorada en una tradició nacional i a la vegada volgudament cosmopolita, autor d'una obra ingent i polemista fins al final, la seva fidelitat als ideals de la revolució del 1917 li impedeixen la crítica en profunditat del sagnant significat històric de l'experiència comunista, i de retruc del sentit del segle XX.

Bibliografia

ERIC HOBSBAWM, *Años interesantes: una vida en el siglo XX*, Barcelona, Crítica, 2003.

—*Bandidos*, Barcelona, Crítica, 1998; *Trabajadores*, Barcelona, Crítica, 1979.

—*Historia del siglo XX*, Barcelona, Crítica, 1995/2000.

—*La era de la revolución (1789-1848)*, Barcelona, Crítica, 1999.

—*La era del capital (1848-1875)*, Barcelona, Crítica, 1998.

—*La invención de la tradición* (amb Terence Ranger), Barcelona, Crítica, 2002.

—*Naciones y nacionalismo desde 1780*, Barcelona, Crítica, 1982.

—*La era del Imperio*, Barcelona, Crítica, 1998.

—*Rebeldes primitivos. Estudios sobre las formas arcaicas de los movimientos sociales en los siglos XIX y XX*, Barcelona, Ariel, 1988.

TONY JUDT, *Sobre el olvidado siglo XX*, Madrid, Taurus, 2008.

ARNO MAYER, *La persistencia del Antiguo Régimen. Europa hasta la Gran Guerra*, Madrid, Alianza, 1984.

ENZO TRAVERSO, *L'histoire comme champ de bataille. Interpréter les violences du XX siècle*, París, La Découverte, 2011.

Webs

Past and Present

http://www.oxfordjournals.org/our_journals/past/about.html

New Left Review

<http://newleftreview.org/>